

การศึกษาวិเคราะห์ เลือโคคำฉันท์

นางสาวอมรศรีณย์ วาสิกศิริ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2529

ISBN 974-566-548-7

013456

11821759x

An Analytical Study of Sua Kho Khamchan

Miss Amornsarun Wasiksiri

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Thai

Graduate School

Chulalongkorn University

1986

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การศึกษาวิเคราะห์ เสือ โคค่าฉันท

โดย

นางสาวอมรศรัณย์ วาลิกศิริ

ภาควิชา

ภาษาไทย

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลดา เรืองรักษลิขิต

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย เล่มนี้ เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.สรชัย ทิศาลบุตร)

รักษาการ ในตำแหน่งรองคณบดีฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติราชการแทนรักษาการ ในตำแหน่งคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา)

..... กรรมการ

(ศาสตราจารย์วัชร รมยะนันท์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ประคอง นิมมานเทมินท์)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลดา เรืองรักษลิขิต)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาวิเคราะห์ เสือ โคค่าฉันท
ชื่อนิสิต นางสาวอมรศรัณย์ วาสิกศิริ
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต
ภาควิชา ภาษาไทย
ปีการศึกษา 2528

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์วรรณคดี เรื่อง เสือ โคค่าฉันท ในด้านที่มาของเรื่อง องค์ประกอบของเรื่อง และลักษณะทางวรรณศิลป์

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า เสือ โคค่าฉันท เป็นผลงานของพระมหาราชครูฝ่ายพราหมณ์ปุโรหิต กวีในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สันนิษฐานว่า พระมหาราชครูได้นำเค้าโครงเรื่องมาจากนิทานอินเดีย และได้นำมาดัดแปลงแก้ไข เนื้อเรื่องให้สอดคล้องกับสังคมและค่านิยมของคนไทย โดยมีจุดมุ่งหมายในการแต่ง เพื่อความบันเทิง และเพื่อทดลองใช้คำประพันธ์ประเภทฉันทแบ่งเป็น เรื่องยาว ขณะเดียวกันอาจต้องการบันทึกสภาพความขัดแย้งของสังคมในสมัยนั้นไว้ด้วย โครงเรื่องของ เสือ โคค่าฉันท มีลักษณะ เป็นนิทานมหัศจรรย์ กล่าวคือ มีอนุภาคสำคัญที่เน้นเรื่องเกี่ยวกับของวิเศษ การใช้เวทมนตร์ อิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ กัน เรื่อง เน้นความซื่อสัตย์กตัญญู เป็นสำคัญ เรื่องราวแต่ละตอนล้วนมีความผูกพันกับกัน เรื่องนี้การดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างรวดเร็ว กระชับ มีบางตอนเท่านั้นที่กวีต้องการผลทางอารมณ์เป็นพิเศษ จึงมีการพรรณนาละเอียดลออขึ้น ส่วนตัวละครก็น่าสนใจมาก ตัวละครเอกฝ่ายชายมีชาติกำเนิดเป็นสัตว์ แต่ด้วยคุณธรรมความซื่อสัตย์ทำให้ได้รับผลดีตอบแทน และได้รับการชุบชีวิตให้เป็นมนุษย์ การศึกษาตัวละครฝ่ายหญิง ทำให้มองเห็นค่านิยมที่ว่าผู้หญิงมีฐานะทางสังคมต่ำกว่าชายในทุกกรณี นอกจากนี้ เรื่อง เสือ โคค่าฉันท ยังมีการใช้

ภาษาที่ประดิษฐ์ขึ้น เพื่อให้เกิดความงามทั้งฝ่ายเสียงและความหมาย ดังจะเห็นได้จาก
ตอนที่มีการเล่นเสียง การเล่นคำ การเล่นคำชุดอันแพรวพราว การใช้ภาพพจน์ วิธี
การแต่งฉันทให้ เป็นกลบทแบบต่าง ๆ รวมทั้งการเลือกใช้ฉันทแต่ละชนิดให้สัมพันธ์กับ
บรรยากาศของเรื่อง สิ่งเหล่านี้ล้วนช่วยให้เกิดความงามทางด้านเสียงและทางด้าน
ความหมาย ทำให้วรรณคดี เรื่องนี้มีคุณค่าทางสุนทรียภาพมากขึ้น

ในตอนท้ายของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ เสนอให้มีการศึกษาวรรณคดีไทย
เรื่องอื่น ๆ ที่มีที่มาจากแบบเรื่องของนิทานอินเดีย หรือศึกษาการแพร่กระจายของนิทาน
เรื่อง เสือและโคในถิ่นต่าง ๆ โดยการศึกษาอย่างเจาะลึก เพื่อ เปรียบ เทียบความแตกต่าง
ทางด้าน เนื้อหาและแนวคิดที่ปรากฏในนิทานแต่ละท้องถิ่น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จ เรียบร้อยลงได้ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลดดา เรืองรัชชลิขิต อาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งได้กรุณาให้คำแนะนำ ตลอดจนตรวจและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้รับความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดดา ศาสตราจารย์วัชร รมยะนันท์ และรองศาสตราจารย์ประคอง นิมมาน เหมินท์ ที่ได้กรุณาอ่านและให้ข้อแนะนำในการแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมทั้งได้รับความกรุณาจาก อาจารย์ ดร.สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา ในการตรวจแก้บทคัดย่อภาษาอังกฤษให้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิ่งแก้ว อัดถากร ที่กรุณาให้คำแนะนำและเอื้อ เพื่อให้ยืมหนังสืออัน เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย

ผู้วิจัยขอขอบคุณอาจารย์ทุกท่าน เพื่อนนิสิตในภาควิชาภาษาไทย และพี่ ๆ น้อง ๆ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ รวมทั้งบุคคลอีกหลายท่านที่มิได้เอ่ยนามในที่นี้ ที่ได้มีส่วนช่วยเหลือแนะนำ และให้ความร่วมมือในการวิจัยเป็นอย่างดี

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อคุณแม่ ผู้ให้การสนับสนุนการศึกษา มาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นด้านกำลังใจและกำลังทรัพย์ และขอขอบคุณ อาจารย์พุทธะ ณ บางช้าง แห่งวิทยาลัยครู เพชรบุรีวิทยาลัย ที่ช่วย เป็นกำลังใจและสนับสนุนงานของผู้วิจัยมาด้วยความรักและความปรารถนาดี จนกระทั่งงานวิจัยนี้ลุล่วงไปด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหา	1
ความมุ่งหมายในการวิจัย	3
ขอบเขตในการวิจัย	3
สมมติฐาน	4
ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	4
2 การศึกษาเสือโคร่งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง	5
2.1 ที่มา	6
2.1.1 แนวคิดที่ว่าเสือโคร่งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง	8
2.1.2 แนวคิดที่ว่าเสือโคร่งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง	15
2.1.3 แนวคิดที่ว่าเสือโคร่งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง	16

บทที่	หน้า
2.2 ผู้แต่ง	24
2.2.1 พระมหाराชาครุและพระโหราธิบดี เป็นคนคนเดียวกันหรือไม่..	24
2.2.2 พระมหाराชาครุแต่ง เสือโคคำฉันท์ใช่หรือไม่	27
2.3 จุดมุ่งหมายในการแต่ง	31
2.3.1 จุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิง	32
2.3.2 จุดมุ่งหมายเพื่อทดลองใช้คำประพันธ์ประเภทฉันท์แต่ง เป็น เรื่องยาว	33
2.3.3 จุดมุ่งหมายเพื่อบันทึกสภาพสังคมสมัยนั้น	34
3 ศึกษาองค์ประกอบของ เรื่อง เสือ โคคำฉันท์ ในฐานะกวีนิพนธ์ประเภทนิทาน....	39
3.1 โครงเรื่อง	40
3.1.1 โครงเรื่องที่เกิดจากความขัดแย้งระหว่างเผ่าพันธุ์	45
3.1.1.1 ความขัดแย้งระหว่างแม่ เสือกับแม่โค	45
3.1.1.2 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับยักษ์	46
3.1.1.3 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับนกอินทรี	46
3.1.2 โครงเรื่องที่เกิดจากความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์	50

บทที่	หน้า
3.2 แก่นเรื่อง	52
3.2.1 แก่นเรื่องใหญ่	52
3.2.2 แก่นเรื่องย่อย	55
3.2.2.1 เรื่องการพลัดพรากและการผจญภัย	56
3.2.2.2 เรื่องความไม่ประมาท	57
3.3 เนื้อเรื่อง	58
3.3.1 การกระทำมาตุฆาต	61
3.3.2 การชุบชีวิต	64
3.3.3 พระขรรค์	65
3.3.4 ความเชื่อเรื่องโซ่กลางและฤกษ์ยาม	67
3.3.5 ความเชื่อเรื่องกรรม	69
3.3.6 การเสี่ยงทาย	70
3.3.7 บทบาทพี่ชาย	70
3.3.8 การใช้เวทมนตร์	70
3.3.9 การแก้แค้น	71
3.4 การดำเนินเรื่อง	72

บทที่	หน้า
3.5 ตัวละคร	82
3.5.1 คาริ	83
3.5.2 พทลวิไชย	88
3.5.3 นางจันทร์	92
3.5.4 ท้าวศภูมิ	96
3.5.5 ฤาษี	98
3.5.6 ยายเฒ่า	99
4 วรรณศิลป์ในสื่อโศกาคันท์	105
4.1 วรรณศิลป์ด้านการใช้คำ	107
4.1.1 การใช้คำที่ก่อให้เกิดคองการฝ่ายเสียง	107
4.1.1.1. การเล่นเสียง	107
4.1.1.1.1 การเล่นเสียงสัมผัส	108
ก. สัมผัสสระ	108
ข. สัมผัสอักษร	109
ค. สัมผัสสระและสัมผัสอักษร ...	113
4.1.1.1.2 การเล่นเสียงวรรณยุกต์	115
4.1.1.1.3 การเพิ่มเสียง ร ในคำ	116
4.1.1.1.4 การเล่นเสียงซ้ำ	116

บทที่	หน้า
4.1.1.2 การเล่นคำ	118
4.1.1.2.1 การเล่นคำซ้ำ	118
4.1.1.2.2 การเล่นคำซ้อน	126
4.1.1.2.3 การเล่นคำชุด	129
4.1.1.2.4 การเล่นคำอุจจาระวิลาส	140
4.1.1.2.5 การเล่นคำอัปภาส	141
4.1.2 การใช้คำที่ก่อให้เกิดสิ่งการฝ่ายความหมาย	141
4.1.2.1 การใช้คำที่มีความหมายต่างระดับ	142
4.1.2.2 การใช้คำเหมาะแก่ความหรือ เนื้อ เรื่อง	143
4.1.2.3 การใช้คำหลากหลาย	148
4.1.2.4 การใช้คำประณีต	152
4.1.2.5 การใช้คำกระชับ	153
4.1.2.6 การใช้ภาพพจน์	155
4.1.2.6.1 ภาพพจน์แบบอุปมา	157
4.1.2.6.2 ภาพพจน์แบบอุปสรรค	161
4.1.2.6.3 ภาพพจน์แบบอติพจน์	166
4.1.2.6.4 ภาพพจน์แบบสัทพจน์	167
4.1.3 การใช้คำที่ก่อให้เกิดอสังการฝ่ายเสียงและความหมาย	169
4.2 วรรณศิลป์ด้านกลวิธีการประพันธ์	172

บทที่	หน้า
5 บทสรุปและ เสนอแนะ	183
บรรณานุกรม	186
ภาคผนวก ก. เรื่องย่อ เลือโคค้ำฉันท์	195
ข. เรื่องย่อพหุลาคาวิชาดก	198
ค. เรื่องย่อนิทานวัวกับ เลือของไทยเขิน	199
ง. เรื่องย่อนิทานวัวกับ เลือไนนิทาน เสียวสวาด	200
จ. เรื่องย่อนิทานสองพี่น้องของอียิปต์	201
ฉ. เรื่องย่อนิทานรากษสของอินเดีย	203
ประวัติผู้เขียน	204

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย